

Barbara Cassin'in Konferansı : « Evrensel Bir Felsefe Sözlükçesi Tasarımı Temelinde Avrupa Felsefe Terimleri Dağarcığı 'nın Önemi »

19 Şubat 2011 Cumartesi, saat 16:00, Notre-Dame de Sion Lisesi (Harbiye / İstanbul)

Konuşma Fransızca olup eşzamanlı Türkçe çeviri olacaktır.

Moderatör : Ferda Keskin (Bilgi Üniversitesi)

Düzenleyenler : Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA)

Notre Dame de Sion Fransız Lisesi

Yazar :

Antik Yunan uzmanı olan Fransız filozof Barbara Cassin, Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi (CNRS)'nde araştırma müdürüdür. Kendisi halen Léon Robin İlkçağ Öğretisi Araştırma Merkezini (CNRS/Paris IV-SorbonneENS Ulm) yönetmekte ve 2009 yılında UNESCO'da kurmuş olduğu Kadın Düşünürler ağının eşgüdümünü sağlamaktadır. Çalışmalarında, Sokrates öncesi düşünürlerden çağdaş düşünürlere (özellikle Heidegger, Arendt, Lacan, Habermas), Sofist sanatı ile belagat sanatının felsefe söylemindeki yerini incelemektedir. Başlıca eserleri ; *L'Effet sophistique* (Safsata Etkisi) (Gallimard, 1995) ; *Aristote et le logos, Contes de la phénoménologie ordinaire* (Aristoteles ve Kelâm, Olağan Olaybilim Öyküleri) (PUF, 1997), *Parménide, Sur la nature ou sur l'étant, La Langue de l'être ?* (Parmenides, Doğa ve Olan Hakkında, Varlığın Dili) (Seuil, Points-bilingues, 1998), *Voir Hélène en toute femme, d'Homère à Lacan* (Homeros'tan Lacan'a Her Kadında Helena'yı Görmek) (Les Empêcheurs de penser en rond, 2000).

Eserin tanıtımı :

Avrupa Felsefe Terimleri Dağarcığı – Tercüme Edilemeyenlerin Sözlüğü, 2004 yılında Barbara Cassin yönetiminde yayımlandı (Editions Seuil / Le Robert). Kitap, on beş kadar Avrupa dilinde (ya da Avrupa kültürünü oluşturan Latince, eski Yunanca, İbranice, Arapça, vb. dillerde) 4000 sözcük ve deyimün karşılaştırılıp incelendiği 400 girişe sahiptir.

Eserin hareket noktası ise felsefede tercüme sorunu. Nitekim, her dil – kendine özgü dilbilgisi, sözcük dağarcığı, tarihçesi ile – özel anlam kanalları üretmekte, bunlar da kendine özgü düşünce şekli ve dünya tasvirleri sağlamaktadır. Örneğin, Yunan varlıkbiliminin (ontolojisinin) temel aldığı "öz" [essence] ile "varolma" [existence], "(şimdi) olmak" [être] ile "(sonradan) olmak" [devenir] arasındaki temel farklılıklar ya tüm dillerde mevcut olmamakta ya da önemli anlam değişimleri göstermektedir. Tüm tercüme, düşünme şeklini değiştirdiğinden, ister istemez düşüncenin içeriğini de değiştirmektedir. Bu felsefe düşüncesinin tercüme edilemez olduğu anlamına mı gelmektedir ? Aslında "tercüme edilemez" tercüme edilemeyeni değil, "tercüme etmekle bitmez" olanı gösterir. Örneğin : *esprit* (Fr.), *Geist* (Al.), *mind* (İng.) aynı kavram ağlarına gönderme yapmadığından, farklı anlamlar taşır.

Sözlük girişlerinin seçimi; diyakronik (artsüremlili) (bir dilden diğerine geçiş, aktarma, karşılıklı etkileşim, sapmaların incelenmesi) ve senkronik (eşsüremlili) (unutulana, icat edileni, yanıtana, ters anlam taşıyanı, tekrarlanana) Avrupa'nın felsefe farklılıklarının bir haritasını oluşturmak) bir keşif çalışmasının sonucudur. B. Cassin üç adet giriş tipi ayırt ediyor ; bir kısmı, anlam ağlarını bir dilden diğerine (ör.: AHLAK / ETİK *ethos* (Yun.), *mores, moralitas* (Lat.), *Sittlichkeit, Moralität, Ethik* (Alm.)) ya da aynı dil içerisinde (ör. Almandaca Dasein mefhumu) karşılaştırmak üzere ya bir mefhum [notion], ya da bir (birkaç) kavramdan [concept] yola çıkıyor. Başka girişler ise, şu veya bu Avrupa dilinin işleyişi ya da daha genel bir sorunu ele alıyor. (ör.: SÖZCÜKLERİN SIRALANMASI girişi) Ve nihayet, yönle ilgili girişler okuyucuyu yabancı dildeki şu ya da bu kavrama yönlendiriyor ve zorluklarla farklılıkların bir sentezini öneriyor (ör.: ALEM [MONDE], ÖTEKİ [AUTRUI]). Maddelerde, çerçeve içerisinde; özel çeviri sorunları konusunda (ör.: Aristoteles'de *mimesis*'in "temsil" [représentation] şeklindeki tercümesi), ayırt etme konusunda (ör.:

“bilinç/vicdan” [conscience], “kendinin bilincinde olma” [conscience de soi] ve “tam algı” [aperception]) veya belli bir alanda tanımlama konusunda (ör.: “düş” [fantasme] sözcüğünün Fransızca psikanaliz metinlerindeki anlamı) açıklamalar bulunmaktadır.

Sorunlar ve önem

Avrupa'nın (siyasi, ekonomik, kültürel) inşasıyla ilgili en can alıcı sorunlardan biri dil konusudur : tek bir Avrupa dili olmadığına göre, halklar nasıl aynı proje etrafında bir araya gelecektir ? Hakim bir dilin seçilmesi – “İngilizce-Amerikancanın küreselleştirilmesi” – kimsenin, en başta da İngilizceyi zayıflatacağını düşünen İngilizlerin hoşuna gitmemektedir. Diğer taraftan da, Avrupa dillerinin çokluğunun kültürlerarası iletişim ve paylaşımı teşvik suretiyle muhafaza edilmesi, tam da bu “tercüme edilemez”lere bağlı olarak, derin ve uzun süreli anlaşmazlıkları doğurmaktadır. Ancak, Barbara Cassin'e göre, bu bakış açısı; bir dilin diğerlerine hakimiyet sağlamasından, dillerin çokluğunu umursamayan mantıklı bir evrensellikten ya da şu veya bu dili diğerlerine kıyasla felsefeye daha uygun gören “varlıkbilimsel (ontolojik) bir milliyetçilikten” daha iyidir. (Heidegger'de Yunanca ve Almanca : bkz. GREC, çerçeve no.4).

Bu konumlanma – ki zaten felsefi ve bir ölçüde de siyasi bir seçimdir – akla birkaç soru getiriyor ; acaba, dil farklılıklarını (“tercüme edilemez”leri) muhafaza edecek bir “Felsefenin Evrensel (ya da en azından Avrupa) Sözlükçesi”, kültürlerin pazar payı kapmak ya da sadece gittikçe tek biçimleşen bir ortamda varlığını sürdürmek üzere birbirlerine dil savaşı verdiği bir dünyada, herkes tarafından kabul görür mü? Kültür dillerinin fakirleştirici şekilde birbirine benzemesi sürecine karşı bir direniş hareketi gibi de gözükken bu proje, başarısızlığa mahkum değil midir?

Diğer taraftan, eğer “her dil, bir kavramlar sistemi içermekte ve bu kavramlar aynı dilde tam da birbirlerine değil, birbirleriyle birleşip birbirlerini tamamladıkları için, çeşitli bölümleri başka dillerin sistemindeki bölümlerin hiçbirine uymayan bir *bütün* oluşturmakta” (Schleiermacher) ise, kavramların evrensel olma iddiası ile her bir dildeki ifadesinin teklifi arasındaki gerilim nasıl hallolabilir? Dil farklılığının indirgenemezliği bizi, insanların yalnızlığına benzeyen bir dil yalnızlığına mahkum etmekte değil midir?

Nihayet, eğer bu “sözlükçe” *önsel olarak* her dilden kavram ithal edebilir ise, nasıl oluyor da bazı diller, özellikle de Türkçe, *Avrupa Felsefe Terimleri Dağarcığı*'nda bulunmuyor? Tabii ki Türkçe Altay kökenli bir dil, Hint-Avrupa dili değil, ancak – B.Cassin'in eserinde önemli bir yer tutan - Arapça ve İbranice de Hint-Avrupa kökenli olmayıp, Sâmi kökenlidir. Ayrıca, Türkçe ve lehçeleri, şimdiki siyasi Avrupa'nın siyasi sınırları içerisinde (Osmanlı Devleti'nde) uzun zaman konuşulmuştur ; bu da, Avrupa dillerinde belli sayıda Türkçe kelimenin varlığını açıklar (özellikle Slav dillerinde). Buna karşılık, birçok tarihi ve kültürel nedenden dolayı Türkçe de, çok sayıda Avrupa kökenli kelime içerir. (özellikle de Fransızcadan)

Söz konusu boşluk büyük bir eksiklik, zirâ Türkçe olarak felsefe sorunu ya da felsefe dili olarak Türkçe, çağdaş Türk aydınlarının tartışmasında yer tutan bir sorundur. Türkçe dilinin kökeni ve tarihi konusundaki siyasi yaklaşımı da kapsayan bu tartışma, tam da tercüme sorunlarında yoğunlaşmaktadır, (ör.: “autre” ya da “l'autre” sözcüklerinin, Türkçeye *başka* ve *başkası* şekliyle ziyade *öteki* diye çevrilmesi sorunu) ki bu sorunlar da çoğu zaman kelimelerin yabancı kökenli (Arapça, Farsça, vb.) olmasından ileri gelmektedir. Türkçe felsefe dili kendi kökenlerinin zenginliğinden mi yararlanmalıdır, Hint-Avrupa dillerinin kavram çeşitliliğine mi açılmalıdır, yoksa daha milliyetçi bir yaklaşımla mı sınırlandırılmalıdır ?

Muhakkak ki, B. Cassin'in konuşması bu tartışmayı aydınlatmaya ve zenginleştirmeye katkıda bulunacaktır.